

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИКА ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН
ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

**КАФЕДРА
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ, АРХЕОЛОГІЇ ТА
КРАЄЗНАВСТВА**

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма
Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-професійної програми
Дні занять
Мова викладання
Консультації

**бакалавр
03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
Історія та археологія
3**

1 рік, I семестр
Обов'язкові навчальні дисципліни
згідно з розкладом

українська
щопонеділка 13.00–14.00, щовівторка 13.00–
14.00 (107 кабінет, з можливістю дистанційної
роботи на платформах ZOOM та Google-class).

кандидат історичних наук, доцент
Веремейчик Олена Михайлівна

E-mail: weremeichyk@ukr.net

Facebook Messenger Olena Veremeichyk

Викладач

Контакти

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Археологія України та методика польових археологічних досліджень» охоплює коло теоретичних і практичних питань з археології України. Вивчення дисципліни сприяє процесу формування знань і навичок у здобувачів освіти з археології та вмінь застосовувати їх у практичній роботі.

Предметом вивчення є археологічні культури на теренах України та методичні можливості застосування інформації щодо археологічних досліджень в освітньому та науковому процесах.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Археологічні культури України.
2. Методика польових археологічних досліджень.

Метою викладання початкової дисципліни «археологія України та методика польових археологічних досліджень» полягає у формуванні у здобувачів освіти компетентностей, пов'язаних з основними навичками роботи з речовими джерелами України і застосуванням їх у освітньому та науковому процесах.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Шифр згідно ОПШ	Компетентності
ЗК 2	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК 3	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК 6	Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК 8	Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
СК 4	Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання(бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
СК 5	Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).
СК 6	Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.
СК 7	Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.
СК 10	Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.
СК 11	Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.
СК 12	Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.
СК 13	Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.
Здобувач вищої освіти буде здатен Програмні результати навчання	
ПРН 5	Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
ПРН 8.	Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему.
ПРН 9.	Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.
ПРН 10.	Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.
ПРН 14.	Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I				
1	Предмет та завдання археології	2		
2	Палеоліт України	2	2	10
3	Мезоліт та неоліт України.	2		
4	Культури епохи енеоліту.	2		
5	Епоха бронзи	2		
6	Ранній залізний вік. Скіфи.	2	2	5
7	Античні міста Північного Причорномор'я.	2	2	5
8	Етногенез слов'ян за археологічними матеріалами	2	2	10
9	Археологія Київської Русі	4	2	10
Модуль II				
10	Тема 10. Методика проведення археологічних розвідок	2	2	6
11	Тема 11. Методика проведення археологічних розкопок.	2	2	6
Разом за курс - 90 год		24	14	52

Тематика практичних занять.

Модуль I

Тема 1. Мистецтво та світогляд людини первісної доби (2 год)

План:

1. Походження палеолітичного мистецтва.
2. Неолітичне мистецтво та духовна культура неоліту.
3. Мистецькі твори населення трипільської культури.

Тема 2 Скіфи та їх сусіди на території сучасної України. (2 год.)

План:

1. Скіфські племена степової і лісостепової частини Східної Європи в VII – III ст. до н.е. (за матеріалами письмових та археологічних джерел).
2. Матеріальна культура скіфів та їх сусідів:
 - а) військова справа;
 - б) ужиткове мистецтво. Скіфський звіриний стиль.
3. Духовний світ населення Скіфії. Поховальні звичаї скіфських племен.

Тема 3. Матеріальна та духовна культура античних міст-держав Північного Причорномор'я. (2 год.)

План:

1. Містобудівництво та архітектура античних міст.
2. Сільське господарство та промисли.
3. Ремісниче виробництво та торгівля:

Тема 4. Матеріальна культура східних слов'ян напередодні утворення Давньоруської держави (VIII–IX ст.). (2 год.)

План:

1. Землеробство та скотарство східних слов'ян.
2. Розвиток ремесел у східних слов'ян:
3. Домашні промисли:
4. Світогляд та релігійні уявлення східних слов'ян:

Тема 5. Матеріальна культура доби Київської Русі. (2 год.)

План:

1. Виникнення, планування та соціально-топографічна структура давньоруського міста.
2. Давньоруські фортифікаційні споруди. Фортеці.
3. Сільські поселення.
4. Ремесла Київської Русі за археологічними матеріалами.

Модуль II

Тема 6. Методика проведення археологічних розвідок та розкопок. (2 год.)

План:

1. Види археологічних розвідок.
2. Підготовка до розвідки.
3. Проведення розвідкових робіт.
4. Особливості розташування пам'яток різних епох та їх пошук.

Тема 7. Оформлення топографічного плану археологічної пам'ятки та її опис. (2 год.)

Студентам пропонується по пам'яті намалювати план та дати його опис:

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Археологія України /За ред. Л. Л. Залізняка. Київ, 2005.
2. Археологія Украинской ССР. Киев, 1985. Т. 1.
3. Археологія Украинской ССР. Киев, 1986. Т. 2.
4. Археологія Украинской ССР. Киев, 1986. Т. 3.
5. *Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В. Терпиловський Р. В.* Давні слов'яни. Археологія та історія. Київ, 2012.
6. *Авдусин Д. А.* Полевая археологія СССР. Москва, 1980.
7. *Брейд У., Трамп Д.* Археологічний словарь. Москва, 1990.
8. *Бітковський Б., Собчук В., Пробийголова О.* Археологічна спадщина та ОТГ. Київ, 2020.
9. *Винокур І. С., Телегін Д. Я.* Археологія України, Київ, 1994.
10. *Відейко М. Ю.* Археологія в Інтернеті. Довідник. Київ, 2001.
11. *Гарден Ж. К.* Теоретическая археологія. Москва, 1983.
12. *Генинг В. Ф.* Очерки по истории советской археологіи. Киев, 1989.
13. *Давня історія України.* Т. 1. Первісне суспільство. Київ, 1997.
14. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39.
15. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 26.
16. *Клейн Л. С.* Археологіческие источники. Ленинград, 1978.
17. *Клейн Л. С.* Археологіческая типология. Ленинград, 1991.
18. *Лебедев Г. С.* История отечественной археологіи. 1700–1917 гг. Санкт-Петербург, 1992.
19. *Рындина Н. В., Дегтярева А. Д.* Энеолит и бронзовый век. Москва, 2002.
20. Україна. Хронологія розвитку з давніх часів до пізньої античності. Т. 1. К., 2008.

21. Україна. Хронологія розвитку. Давні слов'яни. Київська Русь. Т. 2. Київ, 2009.
22. *Формозов А. А.* Страницы истории русской археологии, Москва, 1986.

Допоміжна література:

1. Археологія. 1993. № 3 (до 100-річчя відкриття трипільської культури).
2. Античные государства Северного Причерноморья. Москва, 1984.
3. *Артамонов М. И.* Киммерийцы и скифы. – Л., 1969.
4. *Баран В. Д.* Давні слов'яни. Київ, 1998.
5. *Баран В. Д., Козак Д. Н., Терпиловський Р. В.* Походження слов'ян. Київ, 1991.
6. *Гавритухин И. О., Обломский А. М.* Гапоновский клад и его культурно-исторический контекст. Москва, 1996.
7. *Горюнов Е. А.* Ранние этапы истории славян Днепровского Левобережья. Ленинград, 1981.
8. *Березанская С. С.* Средний период бронзового века в Северной Украине. Киев, 1972.
9. *Березанская С. С.* Северная Украина в эпоху бронзы. Киев, 1982.
10. *Березанская С. С., Отрощенко В. В., Черениченко Н. И., Шарафутдинова И. Н.* Культуры эпохи бронзы на территории Украины. Киев, 1986.
11. *Бессонова С. С.* Религиозные представления скифов. Киев, 1983.
12. *Блаватский В. Д.* Античная археология Северного Причерноморья. – Москва, 1961.
13. *Блаватский В. Д.* Античная полевая археология. Москва, 1967.
14. *Бліфельд Д. І.* Давньоруські пам'ятки Шестовиці. Київ, 1977.
15. *Брашинский И. Б.* Сокровища скифских царей. Москва, 1967.
16. *Брашинский И. Б.* В поисках скифских сокровищ. Ленинград, 1979.
17. *Бобринский А. А.* Гончарство Восточной Европы. Москва, 1978.
18. *Гладилин В. Н.* Проблемы раннего палеолита Восточной Европы. Киев, 1976.
19. *Гаврилюк Н. А.* Домашнее производство и быт степных скифов. Киев, 1989.
20. *Граков Б. Н.* Скифы. Москва, 1971.
21. *Граков Б. Н.* Ранний железный век. Москва, 1977.
22. *Даниленко В. Н.* Неолит Украины. Киев, 1969.
23. *Даниленко В. М.* Кам'яна могила. Київ, 1986.
24. *Деревянко А. П., Маркин С. В., Васильев С. А.* Палеолитоведение. Введение и основы. Новосибирск, 1994.
25. *Довженко В. Й., Гончаров В. К., Юра Р. О.* Давньоруське місто Воїнь. Київ, 1966.
26. Древняя Русь. Город. Замок. Село. Москва, 1985.
27. Древняя Русь. Быт и культура. Москва, 1997.
28. Енциклопедія трипільської цивілізації. Київ, 2004.
29. *Зализняк Л. Л.* Охотники на северного оленя Украинского полесья эпохи финального палеолита. Киев, 1989.
30. *Зализняк Л. Л.* Первісна історія України. Київ, 1999.
31. *Зубарь В. М.* Северный Понт и Римская империя. Киев, 1998.
32. *Зубарь В. М., Ліньова Э. А., Сон Н. А.* Античний світ Північного Причорномор'я. Київ, 1999.
33. *Зубарь В. М.* Боги и герои античного Херсонеса. Киев, 2005.
34. *Ильинская В. А., Тереножкин А. И.* Скифия VII – IV вв. до н.е. Київ, 1983.
35. *Козак О. Д., Потехіна І. Д., Слободян Т. І., Гупало В. Д.* Методичні рекомендації до польової антропології. Київ, 2020.
36. *Колосов Ю. Г., Степанчук В. Н., Чабай В. П.* Ранний палеолит Крыма. Киев, 1993.
37. Консервация і реставрація пам'яток архітектури. Київ; Львів, 1996.
38. *Котова Н. С.* Неолитизация Украины. Киев, 2002.
39. *Корзухина Г. Ф.* Русские клады IX–XIII вв. Москва; Ленинград, 1954.
40. *Крапивина В. В.* Ольвия. Материальная культура I–IV вв. н. е. Киев, 1993.
41. *Круц В. А.* Позднетрипольские памятники Среднего Поднепровья. Киев, 1977.
42. *Крыжицкий С. Д.* Жилые дома античных городов Северного Причерноморья. Киев, 1882.
43. *Крыжицкий С. Д.* Архитектура античных государств Северного Причерноморья. Киев, 1993.
44. *Крыжицкий С. Д., Зубарь В. М., Русаева А. С.* Античні держави Північного Причорномор'я. Київ, 1998.

45. *Куклина И. В.* Этнография Скифии по античным источникам. Ленинград, 1985.
46. *Кучера М. П.* Змиевы валы Среднего Поднепровья. Киев, 1987.
47. *Кучера М. П.* Слов'яно-руські городища УІІ–ХІІІ ст. між Саном і Сіверським Дінцем. Київ, 1999.
48. *Лагодовська О. М., Шапошникова О. Г., Макаревич М. Л.* Михайлівське поселення. Київ, 1962.
49. *Магомедов Б. В.* Черняховская культура. Проблемы этноса. Люблин, 2001.
50. *Максимов Е. В.* Зарубинецкая культура на территории УССР. Киев, 1982.
51. *Мезенцева Г.* Дослідники археології України. Чернігів, 1997.
52. *Мозолевський Б. М.* Скіфський степ. Київ, 1983.
53. *Моця О. П.* Населення південноруських земель ІХ–ХІІІ ст. (За матеріалами некрополів). Київ, 1993.
54. *Мурзин В. Ю.* Скифская архаика Северного Причерноморья. Киев, 1984.
55. *Мурзин В. Ю.* Происхождение скифов: основные этапы формирования скифского этноса. Киев, 1990.
56. *Методика полевых археологических исследований.* Ленинград, 1989.
57. *Нужний Д. Ю.* Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці. Київ, 1992.
58. *Обломский А. М.* Днепровское лесостепное Левобережье в позднеимперское и гуннское время. Москва, 2002.
59. *Обломский А. М., Терпиловский Р. В.* Среднее Поднепровье и Днепровское левобережье нашей эры. Москва, 1991.
60. *Переводчикова Е. В.* Язык звириных образов. Москва, 1994.
61. *Плетнева С. А.* От кочевий к городам. МИА. 1967. № 142.
62. *Плетнева С. А.* Печенеги, торки и половцы в южнорусских степях. МИА, 1958. № 62.
63. *Пуголов Ю., Котенко В., Єфанова С.* Обробка кераміки в польових і камеральних умовах (методичні рекомендації): матеріали Археол.-керамолог. літ. акад. в Опішному. Опішне, 2017.
64. *Русанова И. П.* Славянские древности VI–VII вв. Москва, 1976.
65. *Русяева А. С.* Религия и культы античной Ольвии. Киев, 1992.
66. *Рыбаков Б. А.* Ремесло Древней Руси. Москва, 1948.
67. *Сапрыкин С. Ю.* Боспорское царство на рубеже двух эпох. Москва, 2002.
68. *Свешников И. К.* Культура шаровидных амфор. Свод археологических источников. Москва, 1983. Вып. В1–3.
69. *Семенов Ю. И.* Как возникло человечество. Москва, 1966.
70. *Славяне и их соседи в конце I тыс до н.е – первой половине I тыс. н.е.* Москва, 1993.
71. *Седов В. В.* Восточные славяне в VI – XIII вв. Москва, 1982.
72. *Сон Н. А.* Тира римського времени. Киев, 1993.
73. *Сорочан С. Б., Зубарь В. М., Марченко Л. В.* Жизнь и гибель Херсонеса. Харьков, 2001.
74. *Сорочан С. Б., Зубарь В. М., Марченко Л. В.* Херсонес – Херсон – Корсунь. Киев, 2003.
75. *Степи Евразии в эпоху средневековья.* Москва, 1981.
76. *Телегин Д. Я.* Неолитические могильники мариупольского типа. Киев, 1991.
77. *Телегин Д. Я., Нечитайло А. Л., Потехина И. Д., Панченко Ю. В.* Среднеднепровская и новоданиловская культуры энеолита Азово-Черноморского региона. Луганск, 2001.
78. *Тереножкин А. И.* Киммерийцы. Киев, 1976.
79. *Терпиловский Р. В.* Славяне Поднепровья в первой половине I тыс. до н. э. Люблин, 2004.
80. *Толочко П. П.* Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности. Киев, 1980.
81. *Толочко П. П.* Древнерусский феодальный город. Киев, 1989.
82. *Цалкин В. И.* Древнейшие домашние животные. Москва, 1970.
83. *Черненко Е. В.* Скифские лучники. Киев, 1981.
84. *Черненко Е. В.* Скифо-персидская война. Киев, 1984.
85. *Чмихов М. Ю., Шилов Ю. О., Корнієнко П. Л.* Археологічні дослідження курганів. Київ, 1989.
86. *Шелов Д. Б.* Античный мир в Северном Причерноморье. Москва, 1966.
87. *Шрамко Б. А.* Бельское городище скифской эпохи (г.Гелон). Киев, 1987.
88. *Щеглов А. Н.* Северо-Западный Крым в античную эпоху. Ленинград, 1978.
89. *Щукин М. Б.* На рубеже эр. Санкт-Петербург, 1994.
90. *Энеолит СССР.* Москва, 1982.

91. Эпоха бронзы лесной полосы СССР. Москва, 1987.
 92. Якобсон А. Л. Средневековый Крым. Москва; Ленинград, 1964

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Інститут археології НАН України - www.archeology.org.ua
2. Енциклопедія історії України - <http://wikimediaukraine.wordpress.com/2012/09/19/eu>
3. Спілка археологів України. Розділ «бібліотека»

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати творчу роботу з малюнками артефактів в альбомі;
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 60 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)).

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Розподіл балів

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Бали			до 75
Робота на практичному занятті	7	6	до 42
Контрольна робота	1	3	до 3
Самостійна робота:	6	5	до 30
Екзамен			до 25
Усього:			до 100